

JAPONSKÉ MÝTY

Na území Japonska existují 2 samostatné mytologické komplexy:

1) původní **japonská mytologie**

2) **mytologie národnosti Ainu** (kdysi obývali značnou část sev. Japonska, dnes přežívá jen malá menšina na ostrově Hokkaidó), své mýty nazývají „eposy o bozích“

Vlastní japonská mytologie

Tři mytologické okruhy:

1) **starojaponský** (šintoistický)

2) **buddhistický**

3) **pozdní** (vznikal na základě obou předchozích, přejal i prvky taoismu, konfucianismu a dalších čínských duchovních vlivů)

ad 1) starojaponská šintoistická mytologie

- šinto: „cesta bohů“
- původní japonské náboženství (jediné vznikuvší v Japonsku, nešířilo se jinam), nepatří k tzv. světovým náboženstvím
- kult přírody, vznikal během doby kamenné a byl jediným japonským náboženstvím až do uznání konfucianismu v 5. stol.
- název pro toto náboženství vznikl až v 6. stol., kdy se Japonskem začal šířit buddhismus – do té doby se původní náboženství nijak neoznačovalo, protože tvořilo přirozenou součást japonské kultury (podobně jako třeba japonština)
- uctívání božské síly **kami** (přírodní božstva, existuje 8.000.000 kami, kteří vládou vyšší silou a jsou nehmotní, tuto božskou sílu mají i všichni živí tvorové včetně stromů, rostlin, skal, kamenů, pramenů, předmětů, planet, hvězd – odtud pramení úcta starých Japonců k přírodě)

- nemá žádného zakladatele ani náboženskou nauku, etické předpisy, příkazy či jejich vykladače, má jen mytologii a zvyky
- nemá ani písemné památky (kromě mýtů zaznamenaných v kronikách), podstatou je vděčnost přírodě za její dary
- soustava náboženských představ, jejichž podstatou je vnímání protikladů čistého a nečistého:
- **kegare** (pojem rituální nečistoty) je vše, co odpuzuje kami, proto se člověk má vyhýbat všemu kegare (tj. nečistému)
- jsou 3 oblasti kegare:
 - 1) vše páchnoucí a rozkládající se (výkaly, stojatá voda, bažiny...)
 - 2) vše, co souvisí s krví
 - 3) smrt (dokonce i každý účastník pohřbu byl znečištěn, dokonce se po smrti každého císaře hlavní město vždycky přestěhovalo jinam, až do roku 710)

- konání mnoha obřadů a rituálů – božstvo se za ně lidem odvděčí ochranou a přízní (symbolický očistný rituál prováděl každý jedinec před vstupem do svatyně: bambusovou naběračkou nabere z vodní nádrže u chrámu vodu, vypláchne si jí ústa a omyje ruce)
- součástí náboženských obřadů byl rituální tanec, zpěv i hudba (obřady konány v přírodě i ve svatyních)

Zdroje šintoistické mytologie:

- písemně uchována v řadě literárních památek, především v kronikách – nejkompletnější mytologii obsahují 2 kroniky:
- Kodžiki (sepsána r. 712)
- Nihongi (720)

Kodžiki (tj. „Kronika starých časů“)

- pojednává o časovém úseku od vzniku světa a vlády bohů až do konce vlády císařovny Suiko (628 n.l.)
- začíná slovy: *„Jména božstev zrozených na Nebeské velké rovině v době počátku Nebe a Země jsou tato: božstvo **Sídlící uprostřed Nebe**, dále **Vysoké vznešené božstvo početí**, dále božstvo **Oplodňující bohy**. Z těchto tří božstev každé vzniklo samo ze sebe, svá těla však skryla.“*
- v následujících mýtech se seznámíme s objevením se bohů v lidské podobě, vznikem Japonska, založením státu i s prvními válečnými výboji
- jde o nejbohatší sbírku japonské mytologie (za opravdovou historickou kroniku je možno považovat jen poslední 3. část pojednávající o době v létech cca 400–628 n.l.)

Nihongi (nebo též *Nihonšoki*, tj. „Kronika Japonska“)

- obsahuje prozaické zápisy i básně
- je psaná čínsky
- ze 30 svazků se jen první 2 svazky zabývají mýty

Další kroniky:

- vznikaly od 8. stol. (např. *Fudoki*) a jednalo se o záznamy z tehdejších provincií – zahrnují údaje geografické, hospodářské, zprávy o místních zvycích, mýty a pověsti
- japonské mýty se průběžně vyvíjely, o čemž svědčí rozdíly mezi mytologickými zápisy v těchto kronikách
- stopy v nich zanechaly i cizí vlivy, u některých mýtů lze zaznamenat podobnost s mýty oblasti Altaje, JV Asie nebo Polynésie

- hranice mezi mýty a nejstarší historií není zřetelná – dějiny se jeví jako další vývojová etapa mýtů, císařská dynastie v nich bez přerušení pokračuje od legendárních císařů-bohů k císařům historicky doloženým
- obsah základních mýtů lze charakterizovat jako popis vývoje japonských představ o původu života, zrození božstev (kami) a všech věcí z počátečního chaosu, roztřídění všech jevů a uvedení všeho do řádu a harmonie
- specifikem japonské mytologie je, že v ní neexistuje stvořitel – vše začíná chaosem a následným spontánním ustavením prvopočátku a elementárního uspořádání, s nímž se současně objevili bohové

- **hrdiny mýtů** jsou božstva (kami), lze je rozdělit do 3 kategorií:
 - 1) **nebeská božstva** (amacukami)
 - 2) **pozemská božstva** (kunicukami)
 - velmi početná, obvykle spjatá s určitou lokalitou
 - 3) **duchové**
 - projevem jejich existence jsou přírodní jevy a různé objekty
- **světy**, v nichž božstva sídlí, můžeme rozdělit do 3 vrstev:
 - 1) **Vysoká nebeská pláň**
 - nebesa představuje vrchní vrstvu, nejsou však nedostupnou sférou (některá božstva podle mytologie sestoupila z nebes, jiná na ně naopak vystoupila – původně totiž byla země spojena s nebesy nebeským mostem, který to umožňoval), Vysokou nebeskou plání protéká mytická řeka Amanogawa
 - 2) **Prostřední země** (Japonsko)
 - 3) **Země žlutých pramenů** (podsvětí – někdy též Země kořenů)

Panteon

Hlavní bohové:

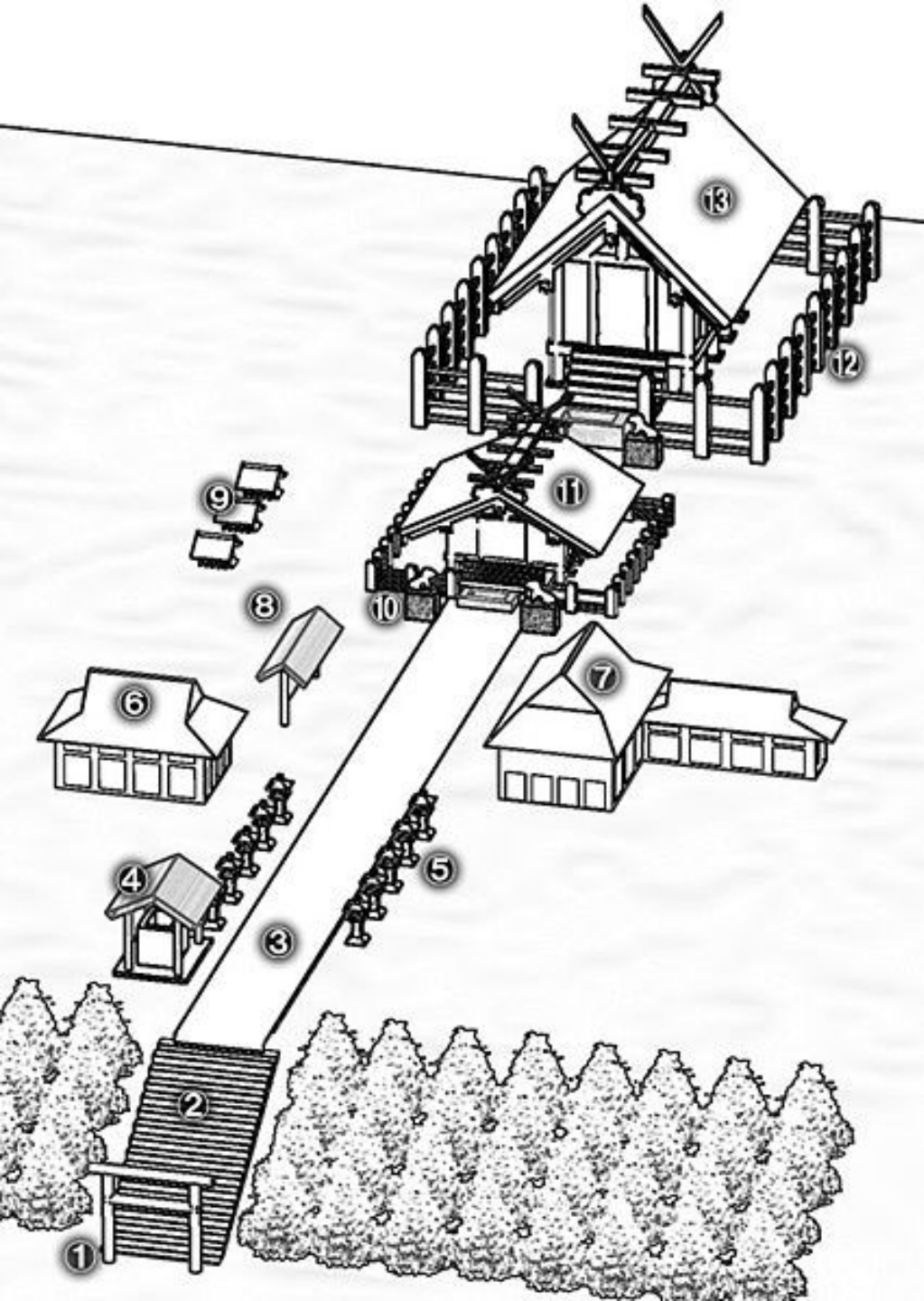
- **Amaterasu** – nejvyšší představitelka bohů a bohyně **Slunce**, nebyla však samovládná, o všem důležitém totiž rozhodovala **rada bohů** (její kult byl do Japonska přinesen patrně z Číny přes Koreu v dobách př. n. l.)
- **Susano'o** – bůh deště a bouří, bratr Amaterasy – od těchto 2 sourozenců byl v Japonsku odvozován původ **císařského rodu**
- **Cukijomi** – bůh měsíce
- **Ónamoči** – bůh země
- **Izanagi** ♂ a **Izanami** ♀ – tvůrci Japonských ostrovů i mnoha dalších bohů
- **Kagucuči** (tj. „Žhavý“) – bůh ohně

Mnoho bohů je vzhledem k přírodní povaze šintoismu patrony různých záležitostí souvisejících s **úrodou**:

- **Daikoku** – bůh bohatství, byl původně bohem plodnosti (jeho magickou zbraní je kladivo)
- **Musubi** – bůh úrody
- **Ukemoči** – bohyně potravy
- **Inari** – bůh rýže (velmi oblíbený, zobrazován v mužské i v ženské podobě se 2 svazky rýže, jeho jízdním zvířetem je liška, jež se později sama stala bohem a zatlačila jeho kult do pozadí)
- **Hótei** – tlustý bůh spokojenosti a smíchu
- **Ebisu** – bůh štěstí a bohatství
- božskou povahu má např. i posvátná **hora Fudži**, vodopád **Nači**, staré stromy, některé druhy zvířat (např. liška), ozvěna, blesk apod.

Svatyně

- Kami bývali uctíváni ve svatyních
- nejstarší je svatyně **Izumo**
- další stará svatyně **Ise** (ve městě Isa) má však významnější tradiční postavení (zasvěcena bohyni slunce Amaterasu)
- obě jsou ze dřeva (na terase stojící na kůlech) s rákosovou střechou – většina Japonců každoročně 1 z těchto 2 nejstarších svatyní navštíví (byť je cesta nákladná)
- svatyně stávají v krásných parcích nebo hájích a jsou obklopeny ploty, které vyznačují posvátnost místa – bylo tomu tak už v dobách, kdy na nich ještě nestály svatyně, jsou opatřeny posvátnou bránou „tori“, ta odděluje profánní svět od posvátného chrámového území, proto není zavírací – projdeme-li jí, pak tím vykonáme rituál přechodu (např. přitom zazvoníme nebo zaťukáme, aby o nás božstvo vědělo), navíc zabraňuje vstupu zlých sil

Chrámový komplex – vysvětlivky:

- 1 (torii)
- 2 (schodiště)
- 3 (cesta k hlavnímu chrámu)
- 4 (fontána k rituální očištění)
- 5 (kamenné lucerny)
- 6 (budova k provozování tanců kagura)
- 7 (úřední budova kněze svatyně)
- 8 (úřední deska přání a modliteb)
- 9 (malé pomocné svatyně)
- 11 (chrám bohoslužeb)
- 13 (hlavní chrám a sídlo kamiho obehnaný ochranným plotem: 12)

tori: vstup do
chrámového areálu

očistný pramen u svatyně

- bývalo zvykem, že sám císař nebo jeho vyslanec předával čas od času ve svatyni Ise hlášení bohyni **Amaterasu** o stavu země a o nejdůležitějších událostech
- jsou zde také uloženy 3 panovnické relikvie: nejvýznamnější z nich je zrcadlo, do kterého nesmí žádný živý pohlédnout, a tak je kryto hedvábným obalem (zrcadla jako svaté předměty jsou i v ostatních svatyních a symbolizují podstatu božstva, k jehož uctívání ta která svatyně slouží)
- kultovním předmětem může být meč, šperk nebo třeba posvátný kámen
- o svatyně se starají kněží z řad státních zaměstnanců
- podobně jako v Indii mají i v Japonsku lidé doma oltářky (zpravidla v podobě poličky zavěšené na stěně obytné místnosti), na kterých bývají posvátné, kultovní a pietní předměty

nejstarší svatyně Izumo

nejstarší svatyně Izumo

svatyně Izumo – tori a cesta

nejstarší svatyně Izumo – posvátný strom

tradiční svatyně Ise (kult bohyně Amaterasu)

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan (poboční svatyně)

miniaturní svatyně zasvěcená bohu rýže Inarimu (Futarasan)

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan

Svatyně Seimei-Jinja

šintoističtí kněží (modlitba za oběti 2. světové války, 2015)

Počátek vesmíru

- na počátku ve vejci chaosu spolu spočívaly **In a JÓ** (mužský a ženský princip)
- vejce se rozpadlo na 2 části, lehké se oddělilo od těžkého a vytvořilo se Nahoře a Dole (viz čínský mýtus o stvoření), tak vzniklo Nebe a Země, která plula po vodě – do té doby vládl na nebi i na zemi chaos
- z prvního boha jménem **Kuni Toho Tači** se zrodilo několik božských pokolení, obývajících nejvyšší nebeský svět (Vysokou nebeskou pláň):
- 1. byl **Bůh souladu sídlící uprostřed nebeského světa** (Ame no minakanuši), po něm **Vysoké vznešené božstvo Početí** (Takamimusubi) a bůh **Oplodňující bohy** (Kamimusubi)
- tato 3 božstva žila bez družek a byla neviditelná

- později vypučely ze země 2 výhonky, ze kterých se zrodili další dva bohové (Umašiašikabihikodži, Ame no Tokotači)
- patero bohů zrozených na počátku stojí v panteonu mimo ostatní a jmenují se **Amacu-kami**
- země vypadala jako olej na vodě, z olejovité kaše povstala další božstva, z třaslavé olejovité kaše se oddělila mořská voda i suchá zem a písek se pomíchal s bahnem v močále

Vznik Japonska a dalších bohů

- božský pár, bratr a sestra, kteří jsou považováni za stvořitele Japonska, jsou **Izanagi** („Ten, jenž zve“) a jeho žena **Izanami** („Ta, jež zve“)
- stáli na mostě z duhy a začali se dohadovat, je-li v hloubce pod nimi země
- pustili proto dolů drahocenné „Nebeské kopí zdobené šperky“ a točícе jím rozvířili oceán a vytvořili z něj tekuté bahno

- promísené moře zhoustlo a špička odpadlá z jejich kopí vytvořila první ostrůvek v moři (ostrov Onogoro)
- oba bohové na něj sestoupili a Izanami svého bratra svedla, následně porodila 8 japonských ostrovů a po nich i další bohy: bohyni slunce **Amaterasu**, boha moří a bouře **Susano'o**, boha měsíce **Cukijomi**, boha jakési hvězdy **Hirugo**, boha země **Ónamoči** a boha ohně **Kagucuči**, při jehož porodu Izanami shořela, zemřela a sestoupila do podsvětní země Jami
- **Izanagi** sešel dolů, aby ji odtamtud vyvedl, ona byla ochotná se vrátit, zakázala mu však, aby se na ni během příprav na cestu díval – božský manžel však zákaz přestoupil a viděl, že jeho žena prodělala po smrti hroznou změnu – zděšen se dal na útěk a jeho žena i strašné ženské obyvatelky podsvětí ho pronásledovaly až ke hranici Horního světa
- po návratu si očistil tělo v řece a z vody, kterou se umyl a z odhozených částí jeho oděvu vznikly další země a další bohové

Izanagi a Izanami

Vláda nad částmi světa a spory božských vládců

- vládu nad nebem poté dostala bohyně slunce **Amaterasu** a bůh měsíce **Cukijomi**, zatímco vládu nad podsvětím a mořem dostal bůh moře a bouří **Susano'ó** – mezi ním a Amaterasu propukl spor, který urovnali až ostatní bohové, načež si oba navzájem prokázali úctu (na důkaz urovnání sporu stvořila Amaterasu děti z kusů Susano'ova meče a on zase stvořil děti z ozdob, které měla Amaterasu na ruce a ve vlasech)
- jenže Susano'ó si ze své sestry brzy udělal ošklivý žert, načež se uražená bohyně zavřela do jeskyně a zavalila vstup obrovským balvanem a celý svět se ponořil do tmy
- po marném přemlouvání museli bohové použít lest: jeden z nich vylezl na prázdnou bečku a začal na ní tančit tanec, který ostatní bohy tolik rozesmál, že se začala otřásat zem – bohyně Amaterasu byla v jeskyni zvědavá, co se venku asi děje, a tak balvan odvalila a vykoukla, načež svět opět zalila sluneční záře

Amaterasu

- Susano'o pak musel projít očistným obřadem a byl za trest vyhnán na zem, kde se usídlil v provincii Izumo, ve které řádl had, jenž požíral dívky
- Susano'o hada zabil, zachránil ohroženou pannu a vzal si ji za ženu (jejich syn bůh **Ónamučí** se stal v Izumě panovníkem – jde o mytologický precedent, viz např. čínští císaři coby potomci draků, egyptští faraonové, jihoameričtí inkové atd.)

ad 2) **buddhistická mytologie**

- buddhismus se dostal do Japonska v 6. stol. (z Indie přes Čínu a Koreu), kdy ho tam donesl mnich **Bódhidharma**
- japonská obdoba buddhismu se nazývá zen buddhismus (původně náboženství císařů, v 8. a 9. stol. se zač. šířit mimo císařský palác po celém Japonsku)
- ten do své nauky včlenil systém šintoistických božstev kami a ti začali být chápáni jako ochránci nové víry a buddhistických chrámů

ad 3) **pozdní japonská mytologie**

- značný vliv začaly mít na japonskou mytologii i konfucionistické a taoistické myšlenky a představy – všechny systémy se začaly prolínat a utvářet nové zvyky a rituály, mýty i předměty uctívání
- výsledkem je pozoruhodně tolerantní postoj Japonců k tradicím třeba i zcela protichůdné povahy

Mytologie etnika Ainu

- etnickou skupinu Ainu tvoří příslušníci europoidní či australoidní rasy – podle nejnovějších genetických výzkumů jsou příbuzní se sibiřskými národy
- v 15.–17. stol. se z ostrova Honšú rozšířili až na Kamčatku, jižní Sachalin a Kurilské ostrovy
- dnes už jsou osoby hovořící plynně ainusky výjimkami

- ainuská mytologie vznikala až mezi 12.–15. stol.
- ustálila se v podobě, v jaké se dochovala dodnes, byla ovlivněna japonskou mytologií a mytologiemi jiných národů SV Asie
- jejich rozsáhlá mytologická slovesnost se tradovala v ústním podání (ainuština neznala písmo), začala být zapisována až od 19. stol. evropskými misionáři (latinkou) i japonskými jazykovědci (japonsky)
- ainuská mytologie je prodchnuta animistickými představami:
- duši mají lidé, zvířata, rostliny, věci i jevy okolního světa, což se odrazilo i v mytologii (polyteismus): svět je obydlen množstvím božstev, duchů, démonů a jiných nehmotných bytostí
- božstva se nazývají **kamui** – nejvyšším bohem je **Pase kamui**: stvořitel světa i bohů, jenž se prostřednictvím dobrých bohů (jeho pomocníci) stará o lidi a pomáhá jim
- řadová božstva zastupují jednotlivé živly a elementy, jsou si rovna, přesto jsou řazena hierarchicky

- nejrozšířenější mýty jsou kosmologické, kosmogonické, toponymické, totemistické a mýty o zlých démonech
- podle kosmologické koncepce sestává země z 6 světů, přičemž lidé žijí na světě nazývaném **horní svět** (nebo svět, v němž množství dupou nohama): jde o oceán, v němž se vznášejí ostrovy, tento oceán se rozkládá na zádech obrovského lososa, když se losos hýbe, dochází na souši k zemětřesením a v oceánu k přílivu a odlivu
- pod světem lidí leží **svět ďáblů** zvaný též mokrý podzemní svět, do tohoto nevlídného světa přijdou po smrti zlí lidé
- těsně pod světem lidí leží ještě **svět bohů**, v němž sídlí početná božstva nebeského původu a do něhož po smrti přijdou dobří lidé (obyvatelé tohoto světa chodí vzhůru nohama, takže chodidla jejich nohou se dotýkají s chodidly živých lidí na zemi)
- hlouběji pod nimi leží **dolní svět** a pod ním ještě **další svět**, avšak mýty o jejich funkci se nedochovaly a jsou neznámého obsahu

- na nejnižší úrovni se rozkládá světlá, nádherná říše zvaná **nejnižší svět**
- do 6 úrovní se dělí také nebe: v **nejvyšším nebi** žije stvořitel Pase kamui s hlavními božstvy, jež mu pomáhají, a ostatní světy rozkládající se v nebi níže jsou obydleny nižšími bohy
- zlých božstev přitom bylo více než dobrých a žijí v horách, kde představují pro člověka nebezpečí (napadají dokonce i dobrá božstva), vládne jim „**Bohyně bažin a močálů**“ a ostatní zlí bohové jsou zpravidla jejími potomky – dále sem patří „**Božstvo bydlící v trávě**“ zjevující se v podobě hada, „**Božstvo co ryje jámy pod horami**“ způsobující sesuvy půdy a kamení, „**Bůh co plení hory**“ v podobě strašného nočního ptáka (zaslechne-li člověk jeho hlas, zemře hrůzou), a zlá božstva vládla také jednotlivým větrům

- dobří bohové žijí ve všech světech včetně lidského – za nejstarší dobrá božstva byly považovány stromy
- zvláštním druhem božských bytostí byly „**Bytosti sídlící dole**“, které v mýtech vystupovaly v podobě trpaslíků žijících v podzemních úkrytech, kteří v dávných dobách žili na zemi (a právě od nich převzaly Ainuské ženy zvyk tetovat si obličej)

Kosmogonický mýtus

- souš původně nebyla oddělena od vody, vše existující bylo navzájem propojeno v tekuté prahmotě
- stvořitel Pase kamui se rozhodl stvořit svět: zavolal si na pomoc konipasa, ten se snesl z nebe a začal bít křídly, mávat ocáskem a míchat nohama – po jeho dlouhém úsilí se tekutá prahmota změnila v oceán, z něhož se vynořily kousky souše
- podle jiné verze stvořil Pase kamui svět sám pomocí kamenných nástrojů (kamenné motyky a dalších nástroje, které po stvoření odhodil a vznikla z nich zlá božstva)

Totemické mýty

- hlavními hrdiny totemických mýtů jsou medvěd, konipas, orel a vrba
- mýty o medvědovi pojednávají o neznámém muži celém v černé, který v noci přicházel k jisté ženě – nakonec jí prozradil, že není člověkem, nýbrž bohem hor v podobě medvěda – žena mu porodila syna, z něhož pak vzešli všichni Ainuové
- jindy v roli jejich prapředka vystupuje bůh hor v podobě orla, který předky Ainuů kdysi při velkém hladomoru nasýtil
- jiný mýtus o stvoření Ainuů: první člověk (jménem Ainu) vznikl ze spojení vrbového prutu a země (to učinil bůh Aioina), proto Ainuové každému dítěti po narození vyrobili z vrbového dřeva osobní talisman (miniaturní osobní totem), jenž jej měl po celý život ochraňovat